

GEPERSONALISEERD LEREN IN DE PRAKTIJK

BOUWEN AAN EEN BRUG, TERWIJL JE OVERSTEEKT

tekst en beeld:
**Floortje
Dekkers**

Google op 'gepersonaliseerd leren' en je leest dat 'de groep' als organiserend principe overboord moet. Klaslokalen zijn achterhaald. Kennis overdragen is niet meer van deze tijd. Er is veel geschreven over wat je *niet* moet doen en wat gepersonaliseerd leren *niet* is. Maar wat is het dan wél? En hoe pak je het wél aan? In ieder geval met pionierszin. Met beleid. Met open vizier; als leerkracht jezelf kwetsbaar opstellen en ook (weer) leren, ook al is dat soms met vallen en opstaan.

In dit verhaal doen drie onderwijsprofessionals een boekje open over hun ervaringen met invoering van gepersonaliseerd leren. Twee directeuren in het primair onderwijs en – in lijn met dit themanummer - ook een afdelingsleider van de onderbouw uit het VO. Alle drie vinden ze het de hoogste tijd; verandering moet en zal er

komen. Dat hoeft niet in één keer met heftig scheur- en breekwerk; het kan geleidelijk, met dezelfde collega's, in hetzelfde gebouw en - natuurlijk, want daar draait het allemaal om - met de leerlingen centraal in het vizier.

METAMORFOSE

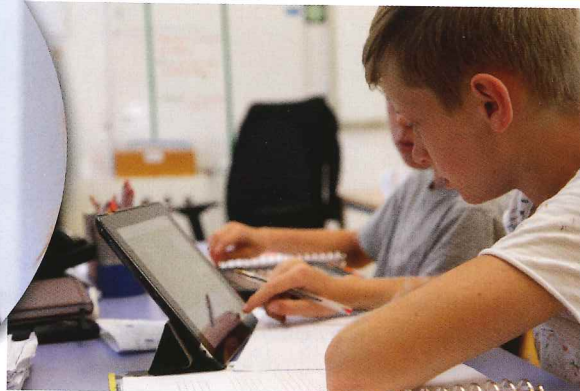
Ramona van der Velde is directeur van (onder meer) de Gerardusschool in het Groningse Ter Apel. Op die school werd in 2015 voor het eerst besloten om bestaande lesmethodes los te laten. "We wilden de creativiteit van leerkrachten veel meer tot hun recht laten komen en de betrokkenheid en motivatie van leerlingen vergroten", legt Ramona uit. "Dat houdt in dat we leerlingen steeds meer eigenaar laten zijn van hun leerdoelen. Daarvoor moeten ook leerkrachten 'om'. De één kan dat wat sneller dan de ander; maar allebei is goed. Wat voor ons als een paal boven water staat, is dat je als leerkracht niet langer het belangrijkste bent in kennisoverdracht, want kennis halen kinderen overal. Je gaat veel meer een coachende rol aannemen. Niet van de ene op de andere dag natuurlijk. En ook niet meteen met alle leerlingen, bij alle vakken. Zo zijn wij begonnen in de hoogste groepen met rekenen, vanuit de MATH methodiek van EXOVA."

Iedereen moet er dus op zijn eigen manier zijn draai in vinden. Ramona herinnert zich: "Een leerkracht uit de bovenbouw wilde graag haar licht opsteken bij 'Agora' in Roermond. Prima. Daar zag ze kinderen werken met vakinhoudelijke 'challenges'. Daarmee ging zij toen zelf ook aan de slag. De bal ligt bij deze aanpak duidelijk bij de leerling. Wat wil die leren, op welke manier en hoe bewijst hij of zij uiteindelijk aan de leerkracht dat het gelukt is? Inmiddels is zij heel enthousiast en de kinderen ook. Ze bruist van de ideeën en coacht andere leerkrachten. Het nieuwe werken vraagt wat van een team, maar het levert ook veel op. Het is spannend om toetsen los te laten, nieuwe leergesprekken te voeren

Ramona van der Velde

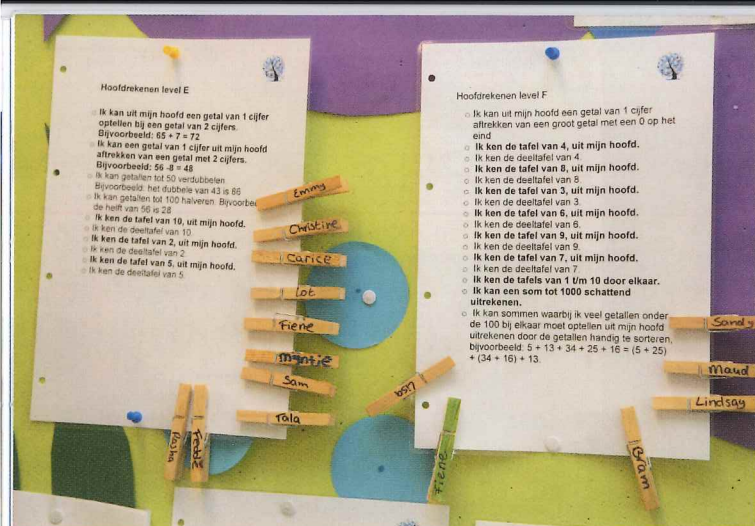
over de 'opbrengst' van het leerproces en niet te vergeten: om ouders te informeren. Want die moeten soms even slikken. Ze voelen zich een beetje verloren zonder toetsen en rapporten met cijfers. Terwijl wij juist toe werken naar portfolio's met daarin leergesprekken, werkbladen met leerdoelen en bewijsstukken in de vorm van bijvoorbeeld foto's of filmpjes. Ouders kunnen hierin het hele jaar door de vorderingen van hun kind zien. We werken ook toe naar gepersonaliseerd oudercontact, minimaal twee keer per jaar en verder naar behoefte. Het werkt óveral in door. Vergelijk het met bouwen aan een brug terwijl je oversteekt."

GROOT GOED OF ZWART GAT?

Voor de ene leerling is de vrijheid van gepersonaliseerd leren een groot goed en voor de ander is het meer een spannend zwart gat. Omdat ieder een eigen leerlijn volgt, is er voldoende speelruimte voor leerkrachten om te variëren in instructielengte, soorten opdrachten en mate van coaching. EXOVA onderscheidt vijf fasen in het groeimodel, variërend van traditioneel onderwijs (1) naar EXOVA *future proof* (5). Op de Gerardusschool balanceren ze op de grens van 3 naar 4; ze staan op een omslagpunt naar eigenaarschap bij de leerling en 'Doorzetten & Visie' bij de leerkracht. In de praktijk betekent dat: leerlingen die

het prettig vinden om hun eigen leerlijn mee uit te stippelen, maar die ook nog graag weten dat de leerkracht hen monitort. Structuur, regels en kaders geven hen nog houvast. Ramona: "Er was ook een periode dat de leerkrachten even wilden teruggrijpen op een oude methode. Dat was toen ze tegenvallende rekenresultaten bemerkten. Die ruimte hebben we geboden. Het team heeft toen zelf een oplossing gezocht. Ze analyseerden de oorzaak van de rekenproblemen; die bleek te liggen in de grote taligheid die veel verhaalsommen vragen. Inmiddels is er extra aandacht voor taal (bijvoorbeeld via onze Talenkast) en is de draad in het groeimodel al lang weer opgepakt. Rekenen hebben we volledig gepersonaliseerd en nu is taalonderwijs aan de beurt. Dat gaat al een stuk vlotter, omdat we ons met MATH de mindset van gepersonaliseerd leren al hebben eigengemaakt."

Die mindset vat Ramona samen in een paar kernwoorden: loslaten, durven vertrouwen en creatief zijn. "De grootste hobbel was het écht loslaten van de oude methoden en gewoonten. Deze manier van werken vraagt om meer ruimte voor leerkrachten om te ondernemen, maar die ruimte moeten ze dan wel krijgen. Vertrouwen is het allerbelangrijkste gebleken; en dan bedoel ik zowel van leerkrachten in de capaciteit van onze leerlingen als het

vertrouwen van mij als directeur in de capaciteiten van ons team. Dat klinkt misschien als een open deur, maar het is essentieel. Je zult zien dat iedereen op zijn of haar eigen manier opbloeit en gemotiveerd raakt om er een succes van te maken.”

NIET LOSLATEN, WEL ANDERS VASTHOUDEN

Julius Winkens is consultant bij EXOVA en als zodanig betrokken bij de invoering van gepersonaliseerd leren op basisschool de Tweestroom in Altforst, een klein dorp in de Betuwe. Zelf heeft hij ook jarenlang voor de klas ge-

“We zijn als een rups die uit zijn cocon kruipt”

staan. Hij is ervan overtuigd dat kinderen vrijheid nodig hebben om te leren. Maar er is in zijn ogen geen vrijheid zonder gebondenheid. “In dit systeem van gepersonaliseerd leren laten we kinderen niet los, we houden ze alleen anders vast. De kinderen die ik steeds weer van augustus tot augustus onder mijn hoede kreeg, daar hield ik een jaar lang van; die zou ik nooit zomaar een beetje laten zwemmen. Maar een kind moet niet afhankelijk zijn van *mij* om te kunnen leren. Daarom zeg ik altijd: streef ernaar dat je als leerkracht zo verantwoord mogelijk

overbodig wordt. Montessori zegt: ‘Leer het mij zelf’. Dat verwarren we soms met ‘Zoek het maar zelf uit’. Er is een omslag in denken nodig bij leerkrachten die coachend gaan werken. Goed kijken en oprechte interesse zijn belangrijk. Een voorbeeld: in principe willen alle kinderen leren lopen. De een gaat als een speer; daar hoef je weinig aan te doen. Een ander heeft een duwtje in de rug nodig en weer een ander moet je echt ‘lokken’ om in beweging te komen. Dat proces van leren is steeds verschillend. Onze taak is om alle kinderen te helpen om het zelf te kunnen. Daarbij geldt: fouten maken *moet*. Daar begint namelijk het echte leren. Om bij het lopen te blijven: laat ze vallen. Maar zorg wel dat ze veilig vallen en help ze met opstaan.”

Anja Adams is directeur van de Tweestroom. “Voor onze school verloopt het proces van gepersonaliseerd leren zoals een rups die uit zijn cocon kruipt. Als je het onderwijs anders wilt organiseren, frustreert dat het gangbare systeem enorm. Sla je eenmaal die weg van gepersonaliseerd leren in, dan verdwijnen de opgelegde schotten tussen leerjaren vanzelf. In de lagere groepen zie je nog een beetje dat kinderen rondom de leerkracht scharrelen, zoals kuikentjes rond een moederkloek. Dat past ook bij de natuurlijke ontwikkeling van een kind. Maar wat doen we in het onderwijs? Na het zelf scharrelen in groep 1 en 2, drukken we leerlingen vanaf groep 3 in een systeem van ‘zitten en wachten tot de juf of meester zegt wat je moet doen’. Wij zijn daarmee opgehouden. Zo bepalen kinderen zelf wanneer ze eten of drinken. Daarop krijg ik reacties als: ‘dan zullen ze wel heel lang zitten met hun

Anja Adams en Julius Winkens

EXOVA

Voor de twee basisscholen in dit artikel geldt dat ze in hun tocht varen op een bak en gezet door mensen van EXOVA. Ervarensdeskundigen uit de onderwijspraktijk die werken aan een methodiek en aan producten waarmee je op school praktisch uit de voeten kunt. En die vervolgens bij de invoering daarvan met liefde voor het pedagogisch vak ondersteunen waar nodig. Hoe zit dat precies? EXOVA legt het eigenaarschap van het leren bij de leerling. Hun op leerlijnen gebaseerde methodiek maakt voor elk kind passend onderwijs mogelijk; leerlingen ontwikkelen zich op eigen tempo en op eigen niveau.

Meer weten? Kijk op www.exova.nl

boterhammetjes'. Maar dat is dus helemaal niet zo. En als het wel zo zou zijn, doen *wij* iets verkeerd. Bij ons eten kinderen als ze honger hebben en dan gaan ze uit zichzelf weer aan de slag. Omdat ze het leuk vinden om aan hun eigen leerdoelen te werken. Ze worden nieuwsgierig en willen steeds meer weten en uitzoeken. Ze bewaken hun eigen kwaliteit en leren verantwoordelijk zijn voor hun eigen keuzes. Natuurlijk helpen we hen daarbij. Maar het zelf leren, daar gaat het om; die zachte opbrengst is belangrijk. Wat onze leerlingen leren, is voor het leven. Daarmee kunnen ze in elk systeem – ook in het voortgezet onderwijs en later in de maatschappij – beter uit de voeten.”

GEEN WERKDRUK

Leerkrachten moeten ook vaak door een leerkuil geholpen worden op weg naar gepersonaliseerd leren, weten Anja en Julius. Bijna in koor: “Maar daar komen ze altijd beter uit”. Krijgen ze daarmee niet meer op hun bord? Julius: “Leerkrachten voelen werkdruk als ze dingen moeten waarop ze geen invloed hebben. Binnen deze manier van werken, is dat veel minder het geval. Ja, je staat vaak om half negen toch weer in je eentje voor een groep kinderen en dan moet je het daarmee rooien. Maar als er veel informeel overleg is tussen de bedrijven door, schotten tussen leerjaren wegvallen en je als leerkrachten gebruik kunt maken van elkaars interesse en kwaliteiten; dan voelt het onderwijzen veel meer als een gezamenlijke verantwoordelijkheid.” Anja beaamt dit: “Wij wilden daar echt vanaf, van die eilandjes waar iedereen maar alleen op stond. Nu

kijken er altijd meer ogen naar een kind. School is een veilige omgeving. Voor de kinderen, maar ook voor mijn team. Dat zie ik als mijn opdracht. Ik kijk veel, ik praat veel informeel met leerkrachten en ben oprecht geïnteresseerd. Daarin zit voor mij de kracht van ontwikkeling, niet zozeer in studiemiddagen. Net zoals werkdruk niet ontstaat door leerlingen met eigen leerlijnen, maar veel eerder door administratieve rompslomp.”

EN NA DE BASISCHOOL?

Het voortgezet onderwijs lijkt achter te blijven in de vernieuwingsslag. Dat vindt ook Kiki Goessens, afdelingsleider onderbouw op het Notre Dame des Anges, een havo in Ubbergen bij Nijmegen. Ze is dan ook blij dat haar school in september een nieuwe weg in slaat: voor de eerste- en tweedejaars start het onderwijs nieuwe stijl ‘Eigenwijs leren, leren op eigen wijze’, gebaseerd op het Zweedse *Kunskapsskolan*. Dit betekent ‘denken vanuit individuele doelen die de leerlingen zelf stellen’. Ze maken hun eigen planning, huiswerk is niet langer opgelegd (hoogstens nodig om te zorgen dat een leerling zijn of haar doelen behaalt), de vaste toetsweken vervallen, harde cijfers verdwijnen, blijven zitten kan niet meer en er is differentiatie in niveau mogelijk.

Kiki: “Het is toch vreemd dat leerlingen alle vakken op eenzelfde niveau moeten volgen? Zo’n standaard benadering doet geen recht aan de verschillende capaciteiten van leerlingen, vinden wij. Door te differentiëren en in sommige vakken te versnellen of juist te vertragen, hoeft

Kiki Goessens (staand)

niemand te blijven zitten. Iedere leerling volgt zijn eigen leerroute. Elke dag begint en eindigt in een basisgroep met een vaste coach (voorheen de mentor). Die coach begeleidt de leerling, kijkt bijvoorbeeld mee naar manieren van toetsen (een spreekbeurt of toch een werkstuk?) en daagt uit waar nodig (ga je als leerling wel eens buiten je comfortzone?). Bijna iedere docent heeft in het nieuwe systeem vier rollen: algemeen docent, vakspecialist,

coach en teamlid. Kinderen hebben binnen het systeem veel vrijheid, maar ook duidelijke structuur. We zijn vol vertrouwen dat dit de weg is die we niet alleen in willen, maar ook *moeten* slaan. Alle leerlingen door hetzelfde malletje duwen, is niet meer van deze tijd. Logisch dat jongeren dan niet meer te motiveren zijn. We halen de prestatiedruk van de toetscultuur bij leerlingen weg. Om te zorgen dat ook ouders betrokken zijn bij het leerproces van hun kind, zorgen we voor duidelijke communicatie in een gelijke driehoekvorm tussen leerling, ouder(s) en coach. Dit alles vraagt van ons als docenten nu nog extra tijd, maar die investering is het dubbel en dwars waard."

VAARDIGHEDEN VOOR HET LEVEN

De overstap van het PO naar het VO is volgens Kiki nu nog een vrij grote. "Maar", zegt ze: "hoe meer het VO verandert naar een leerpleinachtige setting, hoe beter de aansluiting voor basisschoolverlaters zal zijn." Op de vraag of ze nog een tip heeft aan leerkrachten in het PO wat betreft de gang naar het voortgezet onderwijs, zegt ze: "Wij zullen als VO die stap net zo goed moeten helpen verkleinen. Een hobbel die ik vaak zie bij leerlingen, is een gebrek aan goede leerstrategieën." Laat dat nou voor kinderen van de Gerardusschool en de Tweestroom helemaal geen probleem zijn. Die hebben zich die vaardigheden al lang eigen gemaakt. Hoe zei directeur Anja Adams dat ook weer? "Dat zijn vaardigheden *voor het leven*."

ALLES VOOR DE ONDERWIJSPROFESSIONAL

TOPSELLERS
BIJ ACCO
UITGEVERIJ

€29,99

€24,50

€32,50

acco

www.accoutgeverij.nl // info@accoutgeverij.nl